

[hraç_ɥe]. Hoće li se u nekim primjerima ostvariti umekšani /ç/ ili /ʒ/ ovisit će o tipu općega izgovora, općeprihvatljivoga ili prihvaćenoga (jedna središnja afrikata za č-ć, i za dž-đ)

Dodatna pravila:

8. sliven izgovor dvaju fonema. Mogu se spomenuti neke posebnosti mogućega izgovora: /l-j/, /n-j/, /t-s/, /d-s/ i /d-ž/ u susretu se izgovara dvoartikulacijski kao slijed dvaju glasnika u OPIH: lijep [ljep], snijeg [snjeg], svjetski [svjetski] isto kao hrvatski, od žene [odžene], a u PI dopušten je i sliven izgovor /lj/, /nj/ uz slijed: bol je [bolje] i [boʎe], ban je [banje] [banje]; injekcija, konjunktura, konjugacija. Sliven izgovor, i u gornjim slučajevima, ne opaža se niti se osjeća kao pogrešan.

9. izgovaranje posebnih izgovornih varijanti glasnika (alofona) u općem hrvatskom, koji se ne pojavljuju u slobodnom položaju: zvučni /h/: dah ga [dayga], zvučni /c/: prosac bi [prosaç_ɥbi], zvučni /f/: grif ga [griv_ɥga], gof ga [gov_ɥga], dvousnjeni [w]: vući [wut_ɥi], voziti [woziti], Gvozd [gwozd], zubnounsneni, neprekidni [ŋ]: pjevam vam [pjevaŋ_ɥvam], tramvaj [traŋ_ɥvaj], amfiteatar [aŋ_ɥfiteatar], poluvokal [ɰ]: lijem [li_ɰjem], mekonepčani (velarni) /n/ [ŋ]: stranka [straŋ_ɥka], on ga [oŋ_ɥga], palatalizirani /š/ [ç]: lišće [lic_ɥɥe], vijest će [vjec_ɥe], /ž/ [ʒ]: grožđe [groz_ɥɥe]

Uz ove alofone, možemo napomenuti da Škarić (2009: 111) navodi da u prihvatljivom tipu općega hrvatskoga u kojem se ostvaruju tri palatalne afrikate, /dž/ [ç] je poseban alofon za fonem /č/: svjedočba [svjedoč_ɥba], vrač bi [vrač_ɥbi]

10. izgovaranje nefonemskih glasnika: takvi glasnici su samo u prozodijskoj ulozi i omogućuju lakši izgovor ili slogovnost drugih fonemskih sklopova: nefonemski (schwa [ə] i grkljanski zatvornik – glotalni okluziv [ʔ]): pri izdvojenom izgovoru svakog glasnika ostvaruje se [tə], ispred riječi koje započinju vokalom ostvaruje se [ʔ] [ʔauto], ali se ne ostvaruje ako mu ne prethodi stanka. U toj se skupini može spomenuti i polusamoglasničko [ɰ].

X.2. Naglasci

Naravno, ortoepski izgovor podrazumijeva da je i suprasegmentalni izgovor, u javnom govoru vokalnih profesionalaca u okvirima općehrvatskoga izgovora. Različiti su zahtjevi koji se postavljaju spikerima ili pak glumcima. Važno je postići da je naglasni sustav u spikerskom govoru u prihvaćenom izgovoru (tri naglasaka: dugouzlazni, dugosilazni i kratki dinamički – kratkosilazni), u standardnoj raspodjeli, a, ako je moguće, i četveronaglasan općeprihvatljivi naglasni sustav. Budući da ta mala razlika nije odlučujuća za referencijalnu govornu funkciju, ne ustrajava se na suvišnom, a teško dostupnom. Gledatelji, odnosno slušatelji, tzv. masovna publika, često upravo

zbog nekih naglasnih odstupanja proglašavaju da govorni televizijski / radijski profesionalci «ne znaju govoriti» (Škarić i Varošanec-Škarić, 1994b: 7). Stručnjaci fonetičari su s jedne strane tolerantniji prema naglasnim pogreškama jer znaju da govorni profesionalci vježbaju naglaske te da mnogi u svom organskom jezičnom sustavu ne razlikuju silazne i uzlazne naglaske, tj. da imaju samo silazne dinamičke, pa znaju koliko truda treba uložiti da zbog otpornosti organskog sustava svladaju barem njima dostupan prihvaćen izgovor (tronaglasni sustav). S druge strane, stručnjaci znaju razliku između kodificiranog, općeprihvatljivog i prihvaćenog izgovora, ali znaju i prepoznati hiperkorektnost. Rečeno je da se znatno više indeksikalno negativno doživljava odmak od općeprihvatljivog sustava u izgovoru vokala, nego naglasaka. Stoga bi, u društvenom smislu, doista bilo neekonomično i nenaravno da u medijima i u kazalištu budu zaposleni samo štokavci kojima je četveronaglasni sustav organski, budući da fonetičari znaju da je znatno lakše govornim vježbama postići usvajanje prihvaćenog izgovora, nego postići od nekultiviranoga glasa kultiviran, ugodan. U velikim gradovima obrazovani ljudi lako usvoje prihvaćeni izgovor naglasaka.

U glumačkoj profesiji bilo bi poželjno usvojiti četiri naglasaka u općeprihvatljivom izgovoru, jer to može biti važno u poetskoj jezičnoj funkciji, može prozodijskom razlikovnošću obogatiti recitaciju ili pak dramski govor u stihu. Naglasni sustav može biti i slika, koju glumci trebaju steći učenjem kao i bilo koju drugu ekspresivnu prozodijsku sliku ritma, brzine govora, glasnoće, intonacije, tona, modulacija. Glumac mora govorom oslikati sve društvene i psihološke indikatore dramske osobe. To, između ostaloga, znači da uz dva navedena naglasna tipa općehrvatskoga jezika, koji put mora naučiti i izgovor vokala i raspodjelu naglasaka određenih dijalekata, lokalnih, mjesnih govora. U scenskom govoru naglasnoj prozodiji daje se važnost kao i drugim bazičnim čimbenicima scenskoga glasa, ortoepskom izgovoru samoglasnika i suglasnika te impostaciji. Tako su naglasak i mjesto naglasaka koji put određeni zadanim ritmom stihova (npr. daktilom, trohejom, izmjenom), logičkim naglaskom. Ritam je nadređen, pa se koji put dogodi da se na određenim mjestima u stihu mora izabrati prozodija riječi koja nije uvijek na prvom mjestu u općeprihvatljivom izgovoru.

Naglasne govorne vježbe (OPIH)

🌀 (NV/01)

Tijek vježbi:¹⁴

1. dugi i kratki naglašeni samoglasnici sa silaznim i uzlaznim naglascima
2. opreka dugih i kratkih samoglasnika u nenaglašenim slogotvornim pozicijama
3. izgovor dugoga jata
4. slogotvorno /r/.

1. Dugi i kratki naglašeni samoglasnici

/a/ dugosilazni (ds): slâst, mâtst, mâtjka, bâjka, tâjna;

dugouzlazni (du): vrâta, dâma, kâda, nâda, jâviti, ohlâditi, oslâditi, urâditi

/a/ kratkosilazni (ks): vâta, vâtra, jâto, jâma, ràdo, fâne, vrâna, pflakati;

kratkouzlazni (ku): snâha, teretâna

/u/ ds: sût, blût, krûg, trût, bûnda;

du: rûda, rûka, búna, kûla, kûna, odlútati

/u/ ks: krûh, çûh, çûk, kûća, lûda, Jûda, bûka, rûno, šûma;

ku: lûla, mùha

/o/ ds: vòd, ròd, ròg, bòg, mòst, kòst, mòre, škòljka;

du: róda, móda, prózor

/o/ ks: kòš, vòsak, plòča, pròmjenja, òbmana;

ku: vòda, nòga, òdjeća, òvjeren

/e/ ds: lêt, brijêst [brjê:st], vijêst [vjê:st], nijêm [njê:m];

du: médo, djédo, kréda, téka, krénuti, smétati

/e/ ks: zèt, strès, vjera, vječno, nèbo;

ku: žèna, sèstra, vènuti, vèrati, dèrati

/i/ ds: mîr, mît, lîst, hrîd, krîž;

du: cvíba, písmo, krílo, míriti, pomíriri, víriti, povíriri, vínuti

/i/ ks: šîr, sît, klîša, mîš, mîša; brîga, rîlo, knjîga, sîto, šîba, vîdra, vîdjeti, rîdati;

ku: ìgla, ìgra, zaigrati, lîsica, planîna

¹⁴ Naglasci i duljine obilježeni su na tradicionalni ortografski način, a, kod dugog jata, i prema IPA oznakama

2. Zanaglasni dugi slogovi

gòvōr, kāmēn, pļāmēn, zàvičāj, òbičāj, vòdik, kīsīk

(gen. j. ž. roda), sèstrē, vòdē;

m. r.: vòjnīk, rādīk, vjērnīk, bōjnīk, sùradnīk, (+ genitiv množine muškoga roda istih riječi: dva duga zanaglasna sloga);

dva duga zanaglasna sloga: ljùbāvnīk

klāvīr, òkvīr; slāvūj

djèvōjka, pòmājka

vjèčnōst, mlādōst,

znāmēnje

3. Dugi jat (jednosložni izgovor)

ds: slijed [sljê:d], vijest [vjê:st], vrijes [vrjê:s], snijeg [snjê:g], brijeg

[brjê:g], brijest [brjê:st], mliječni [mljê:tʃni:];

du: krijesta [krjê:sta], vrijeime [vrjê:me], mlijeko [mljê:ko], slijediti

[sljê:diti]

4. Slogotvorno /r/

trg, krv, (u PIH moguē dug i kratak silazan naglasak u primjerima s dugosilaznim u rječnicima): tr̄g [t̄rg], t̄rg [t̄rg]

s̄ce, k̄r̄do, b̄r̄do, s̄r̄čba, s̄rkati, v̄rt, h̄rt, r̄t, ḡrditi, s̄rditi, v̄rtnja,

kr̄tica, Hr̄voje, Hr̄vātskā

X.3. Pjevačka dikcija

Uz poznate standarde školovanoga opernog pjevačkoga glasa kao što su raspon glasa, pravilan vibrato u brzini i zamahu, dobar SPR (odnos pjevačke snage), tj. dobar odnos niskoga i visokog pjevačkog formanta i primjerenu blistavost glasa, važna je i dobra dikcija. Suglasnička dikcija pri pjevanju mora biti primjerena. Što to znači? Znači da dikcija pjevača u govoru mora biti izvrsna, jer će se svaka nedostatnost ili pak nepravilnost izgovora glasnika ili dislalija u govoru, očitovati i u pjevanju. Primjerice, sigmatizam uže skupine, tj. poremećaji u izgovoru /s/, /z/, /c/, zatim /t/ i /d/, /k/ i /g/, /l/ i /r/ bit će čujni i u pjevanju. Stoga studenti pjevanja najprije moraju s fonetičarom uvježbati dobar izgovor u govoru, da bi se poboljšana dikcija odrazila i u pjevanju. Drugi je pak problem samoglasnička (vokalska) dikcija, koja je teška svim pjevačima podjednako zbog posebnih zahtjeva u impostaciji ili postavljanju školovanoga pjevačkoga glasa, i nju moraju uvježbavati svi pjevači tijekom školovanja, ali i tijekom svoga profesionalnog rada. Osim što je dobra dikcija estetski standard i pjevačkog glasa, pridonosi i boljem razumijevanju libretta, teksta arija, lieda, popijevki. Nisu samo stručnjaci osjetljivi na dobru dikciju umjetničkoga glasa, i